

YARATICI ÖĞRENME

Yener ÖZEN¹

ÖZET

Her insan, başkaları tarafından takdir edilmek ve özgün eserler meydana getirmek ister. Ne var ki pek çok insan kendisinde böyle bir yeteneğin olmadığını ve hiçbir zaman da olamayacağını düşünür. Çünkü özgün bir şeyler ortaya koymanın dâhilere özgü olduğu düşünülür. Bu yüzden birçok insan yeni bir şeyler ortaya koymak adına çaba göstermez. Oysa yaratıcılığın herkes için geçerli bir düşünme becerisi olduğunun farkına varılması gerekir. Bireyin yaratıcılığının farkına varması kendine ve topluma katkı sağlayacaktır. Bireylerin yeteneklerinden ve potansiyelinden en üst derecede yararlanabilmek için eğitimle bireylerdeki yaratıcılığı geliştirmek gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Yaratıcı Öğrenme, Yaratıcı Düşünme

CREATIVE LEARNING

ABSTARACT

Every human being, to be praised by others and want to bring original works. However, many people can not be in itself, and never think that such a talent. Because it is considered to be unique genius to put out something original. So many people put forth on behalf of the effort does not show anything new. However, recognizing that the ability to think creativity is a must for everyone. Determines an individual's creativity, self-aware and will contribute to society. To take advantage of the capabilities and potential of individuals in the highest degree of education required to develop creativity in individuals.

Keywords: Creativity, Creative Learning, Creative Thinking

¹ Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ölçme ve Değerlendirme ABD Başkanı.
yenerozen@erzincan.edu.tr

GİRİŞ

Yaratıcılık kavramı Latince “Creativität”, İngilizce “Creativity” ve Fransızca “Créer” fiilinden türetilen “Créativité” kelimelerinin karşılığı olarak dilimize çevrilmiştir. Bu kelime yaratmak, meydana getirmek, doğurmak anlamındadır (Budak, 1998: 77).

Yaratma, yaratma işi ve eylemi. Yaratı, özel bir yetenekten yararlanılarak ortaya konulmuş şey, (Creasyon-Yeni Ürün). Yaratıcı, yaratma yeteneği olan; yaratıcılık, yaratma yeteneği; her bireyde var olduğu kabul edilen bir şeyin yaratmaya iten farazi yatkınlık. Yaratmak, zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanılarak “o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak”, yapmak; bir şeyin olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak eylemi olarak açıklanmaktadır (TDK, 2005: 2134). Yaratıcılık, çağrışımsal ve ideleştirici anlatım düzgünlüğü, özgünlük, uyumlu ve doğal esneklik, mantiki değerlendirme yapabilme yeteneği gibi düşünce ve davranış biçimi; yaratıcı düşünce ise yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünme biçimi olarak açıklanmaktadır (Oğuzkan, 1981:161). Yaratıcı düşünme, sorunların çelişen, çatışan yanlarını uzlaştırarak bulunan yapıcı çözüm yolları; yaratıcı düşünme, düşünmenin türetici, yeni durumları araştıracı ya da eski sorunlara yeni çözüm yolları bulmak, düşünene göre yeni olan düşüncelerle sonuçlanan bir özellik göstermesi eylemidir (Enç, 1980:171- 172).

Yaratıcılık, bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi; bu ilişkileri kullanarak ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesi olarak açıklanabilir. Diğer yandan Torrance yaratıcılığı; “bir topa sahip olmaktır, derine dalmaktır, derin bir çukur kazmaktır, kediyi dinlemek, yanlışlarını düzeltmektir, bilmeyi istemektir, bir şeye iki kere bakmaktır, köşeleri kesmektir, daha fazla enerji salmaktır, kokuları dinlemektir, yarına el sıkışmaktır, güneşe fişi sokmaktır.” şeklinde sıralamıştır (Torrance, 1966; akt: Sungur, 1992: 27).

I. SÜREÇ OLARAK YARATICILIK

Süreç içinde yaratıcılığın gelişimi birbiriyle bağlantılı tepkiler şeklinde oluşur. Bu süreç şu şekilde işler:

Hazırlık Dönemi: Hazırlık aşamasında sorun açıklanır, tanımlanır, gerekli veriler toplanır, mevcut materyal gözden geçirilir. Ayrıca, bu aşamada birey çözüm için gerekenleri inceler, sorunun değişik boyutları ve daha önceki çözüm önerileriyle aşına olur. Kısaca, bu aşamada birey sorun hakkında detaylı bilgi toplar (Wallas, 1926; akt: Özden, 2003: 179).

Kuluçka Devresi: Yaratıcı düşünce sürecinin bu aşaması, ürünün “bilinç ötesinde olgunlaşmakta olduğu” kademedir. Bilinç düzeyinde algılanmamakla beraber, yoğun bir yaratıcılık çabasının sürmekte olduğu evredir.

Buluş Basamağı (Aydınlanma Evresi): Beyinde “şimşek çaktığı” andır. Yani bireyin aniden buldum dediği andır. Hazırlık döneminde tohumu atılan, kuluçka evresinde farkına varmadan yeşeren yaratıcılık, birdenbire somutlaşır. Aydınlanma bazen günlerce bazen haftalarca süren bir kuluçka döneminin ardından gelen ve sorunu çözüyormuş gibi görünen bir fikrin doğmasıdır.

Eleme: Sürecin bu bölümünde, yaratıcılık sürecinden süzülen, orijinallik, “rafine edilerek” uygulanabilir kılınmaktadır. Bu kademeler, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz, biri bitmeden diğeri başlayabilir. Bazen evrelerin sırası değişebilir. Zaman zaman süreç basamaklarından birisi, olağan sırasından başka bir dönemde tekrar sıraya girebilir. (Erdem 2005: 183)

Sonuç olarak yaratıcılık dendiği zaman bir işe yenilik getirilmesi söz konusudur. Getirilen yenilikte ortaya çıkan ürün bir öncekinden ayrı biçimde olmalıdır. Yaratıcı ürün, önceleri elde olan materyal ve bilginin tekrar bütünleşmesinden doğar, ancak tamamlandığında yeni öğeleri içerir. Bir işin yeniliği de öncekinden sapma derecesine bağlıdır. Başka bir deyimle ikisi arasında bir uzaklık ölçüsüdür (Yavuzer, 1996: 19).

II. YARATICILIK VE ZEKÂ

Hep şu sorular sorulmuş ya da sorulmaktadır: Yaratıcılığın zekâ ile özellikle ilişkisi nedir? Kişi zekâyâ sahip olmadan yaratıcı olabilir mi? Kişi, yaratıcılıkla hiç ilgisi olmayan yüksek bir zekâ seviyesi gösterebilir mi? Daha da önemlisi, yaratıcılık ve zekâ, birisi olmadan değerlendirilebilir mi? Kişi yeni bir bilgiyle karşılaştığında, bu bilgi zeki bir şekilde mi yoksa yaratıcı bir şekilde mi alınır ve çözümlenir? (Yolcu, 2010)

Bir çocuk, zekâ düzeyi düşük olsa bile yüksek derecede yaratıcı veya bunun tersi olarak, zekâ düzeyi yüksek olduğu halde yaratıcılık düzeyi bakımından düşük seviyede bir düzeyde olabilmektedir. Ne var ki, elde edilen bu veriler, tüm çocuklar için aynı sonuçları vereceğini söylemek için yeterli değildir. Aile ortamı, sosyo-kültürel çevre, eğitim, kalıtım vb. gibi çeşitli faktörlerin, özellikle küçük çocuklar üzerinde yaptığı etkiler, onların değişik özellikler ortaya koymalarını sağlayabilmektedir. Ayrıca, bütün bunların yanı sıra, yaratıcılığı tanımlama biçimi, bu tanımlamaya yönelik olarak hazırlanmış olan ölçme araçları ile zekâ testlerinin ölçmedeki yetersizliği yönündeki tartışmalar, zekâ ile yaratıcılık arasındaki bağıntıyı belirleme konusunda çok net cevaplar ortaya koymayı engellemektedir (Yolcu, 2010)

A. Yaratıcılık ve Gardner'in Çoklu Zekâ Kuramı

Yaratıcılık, bir zekâ şekli olarak da görülebilir. Gardner, yaratıcılığın, beynin çeşitli fonksiyonlarını içeren “çok yönlü zekâ” olarak da kabul etmektedir. Gardner’a göre bu çok gerekli, önemli bir unsurdur (Beetlestone, 1989; akt: Artut, 2001:128).

Gardner tarafından tanımlanan yedi zekâ türü şunlardır (Armstrong,1994; akt: Artut 2001:128):

Sözel (Dilbilimsel) Zekâ: Dil zekâsı, dili etkili kullanma kapasitesini ifade etmektedir. Bu kapasite sözel (hikâye anlatan, konuşmacı, politikacı gibi) ya da yazım yeteneği (şair, oyun yazarı, editör, gazeteci gibi) şeklinde ortaya çıkabilir. Bu zekâ, pratik dil kullanımı ya da dilin anlam bilimini, dilin sesleri ya da fonolojiyi, dilin yapısı ya da söz dizinini etkili bir şekilde kullanmayı da kapsar.

Mantıksal-Matematiksel Zekâ: Sayıları etkili kullanma kapasitesini (matematikçi, muhasebeci, istatistikçi, bilgisayar programcısı, bilim adamı ve mantıkçı gibi) ifade eder. Bu zekâ bireyin mantıksal düşünme, problemlere bilimsel çözümler üretme ve kavramlar arasındaki ilişki ya da örüntüleri ayırt etme, sınıflama, genelleme yapma, mantıksal bir formülle ifade etme, hesaplama, hipotez kurma, benzetim yapma gibi durumları kapsar.

Görsel-(Uzlam) Zekâ: Uzlam zekâ düşünme ve şekil/uzay özelliklerini şekil ve grafiklerle ifade etme yeteneğidir. (Avcı, izci, rehber, iç dekoratör, mimar, sanatçı ya da ressam gibi) Bu zekâ, renk, çizgi, şekil, şema, biçim gibi unsurlarda hassasiyeti gerektirir.

Bedensel Duyu, Devinimsel Zekâ: Bireyin duygularını ve düşüncelerini ifade etmek için tüm vücudunu kullanması (aktör, pandomim sanatçısı, atlet ya da dansçı gibi) ve bir şey üretmek için ellerini kullanmasıyla (heykeltıraş, teknisyenler, cerrahlar gibi) ilgilidir. Bu zekâ, koordinasyon, denge, hız, el becerisi gibi fiziksel becerileri gerektirir.

Müzikal Zekâ: Bu zekâ duyguların aktarımında müziği bir araç olarak kullanan insanların sahip olduğu müzikal güce işaret eder. Bu bireylerde ritim, melodi, perde duyarlılığı vardır. Enstrüman çalma, söylenen şarkının benzerini bulma gibi yetenekleri kapsar. Bu zekâları güçlü bireyler genellikle müzisyenlik, koro solistliği, orkestra şefliği gibi işlerle uğraşır.

Sosyal Zekâ: Bu zekâ türü, insanlarla ilişki kurma, onları anlama, güdüleme ve davranışlarını yorumlama yeteneklerini kapsar. Bir grup insanı etkileyerek, bir çizgide takip etmesini sağlamak, kitleleri peşinden sürüklemek gibi.

Bireysel Zekâ: Bu zekâ, bireyin kendini duyma ve anlamasıyla ilgili bilişsel yeteneğini ifade eder. Kim olduğumuzu, hangi duygularımızı neden hissettiğimizi düşünmemiz, bu zekâmızla ilgilidir. Bu, zekâsı yüksek bireyler kendini tanıma, güvenme, disiplinli olma, hedeflerini belirleme ve kişisel problemlerini çözme becerisini gösterirler.

Doğa Zekâsı: Bu zekâ boyutu ile ilgili anahtar kelimeler; çevre ve çevreye karşı duyarlılık bitki ve hayvan türlerini ayırt etmedir. Bunlarla ilgili etkinlikler doğacı zekâ boyutunun gelişmesine hizmet eder. Doğal çevre ve canlılar dünyasına ilgi ile kendisini gösterir. Özellikle farklı özelliklerin sınıflandırılması yöntemi öğrenme etkinliğini artırabilir.

İnsanlar, Gardner'ın belirttiği zekâ çeşitlerinin hepsine doğuştan sahiptirler. Ancak bu zekâ çeşitleri her insanda farklı düzeyde olabilir. Önemli olan öğretmenlerin öğrencilerin bu farklı zekâ eğilimlerini keşfedip, baskın zekâ türlerine göre öğrencileri yönlendirebilmesidir.

Tablo 1. Beyin yapısının artistik ve analitik özellikleri

Sol Lob	Sağ Lob
Sözel: Sözcükler isimlendirme, betimleme-tanımlama olarak kullanılır.	Sözel Olmayan: Nesnelerin farkındalığı minimalist bir şekilde algılanır, kavranır.
Analiz: Figürlerin, nesnelerin tamamı parça parça veya basamak basamak olarak betimlenir.	Suni, Sentetik: Nesnelere formlarıyla birlikte bütünsel olarak kavrama.
Şematik: Bazı şekillerin şematik olarak kullanılması, örneğin basit bir göz formunun çizilmesi, imza gibi.	Somut: Nesnelerin birbirleriyle olan anlamlı ilişkileri
Soyut: Küçük bilgilerin (ipuçlarının) alınması ve nesnelerin tamamının gösterilmesi, betimlenmesi.	Analoji: Nesnelere arasındaki mecazi ilişkileri kavrama ve benzerlikleri görebilme.
Anlamlı Durum: Bir şeyleri öncelik sırasına göre izlemek. Önce birinci, sonra ikinci gibi.	Anlamlı Olmayan Durum: Zaman düzencesi olmaksızın gelişen durum.
Akılcılık: Çizim sonuçlarında gerçekleri ve nedenleri esas alır.	Akılcı Olmayan: Bir sonuç ya da gerçeklik temeli olmayan, neden gösterilmeden (gönüllü olarak) kararları ve sonuçları ertelemek.
Sayısal: Hesaplama yapmada numaraların kullanımı	Uzaysal (Uzam): Parçaların nasıl bir bütünsellik içinde düzenlendiğini ve nesnelerin diğer nesnelere ilişkisinin nerede olduğunu görebilme, anlayabilme.
Mantıksal: Çizim sonuçlarının mantığı esas alması. Ardışıklığın oluşumu. Örneğin: Bir matematiksel teorem veya düzeyi iyi saptamış bir tartışma.	Sezgisel: Eksik modeller, iri parçalar ya da görsel imajları temel alan anlayışlara yönelik sıçramalar yapabilme.
Doğrusallık: Bütünselleştirilen düşüncelerde ardıcılığın oluşturulmasıdır. Bir düşüncenin doğrudan bir başkasını izleyerek sonuca varması.	*Holistik: Nesnelere bütünsel bir bakış açısı, parçaları ve yapıları anlama, sık sık karşıt sonuçlara varabilme becerisi.

*Holistik: Bir değişkenin tek yönlü çözümlemesi anlamına gelir. Buradaki anlamında nesnelere parçalayarak bütünsel bir bakış açısıyla çözümlenmesi şeklinde tanımlanabilir.

Betty Edward'ın çizgisel (artistik) anlamda **“Beynin Sağ ve Sol Yüzü”** adlı yapıtında (Edward, 1979) insanın beyninin sağ ve sol olmak üzere her iki yarım kürenin karakteristik karşılaştırılması yukarıdaki tabloda verilmiştir (Artut, 2001: 132).

B. Eğitim Sistemi İçerisinde Yaratıcılık

Eğitim, bireyde davranış değiştirme sürecidir. Eğitim yoluyla insanın, amaçları, bilgileri, davranışları, tutumları ve ahlak ölçüleri değişmektedir.

Eğitimin değiştirme işlevinin içeriği, beraberinde getirdikleri sorgulandığında yaratıcılığın önemi ön plana çıkmaktadır. Bu tavrın gereği, dünyanın değişiminde kendini gösterir. Bireysel ayrıcalıkların, çevrenin, değişimin önem kazandığı günümüzde eğitimdeki ezbere, yinelemeye yönelik sorunsalın ciddi boyutlarda tartışmaya açılması hep, beraberinde yaratıcılık olayını getirecektir. Yaratıcılığın ne sınırı, ne de tatili vs vardır. Bu nedenle eğitimin her alanı için geçerlidir. Sanatta olduğu kadar bilimde, bilimde olduğu kadar yaşamda da... Bunlar hep birbiriyle ilintilidir. Eğitimin ana karnından başlaması gerektiğini düşünürsek aslında yaratıcılık okullardan önce başlıyor (Çellek, 22.07.2003)

Özcan Demirel' e göre yaratıcılık, 2-7 yaş arasında dramatizasyon, demonstrasyon, yaratıcı drama ve rol yapma gibi tekniklerle; 11-15 yaşlarında ise soyut işlemler dönemi ile şiir, öykü, anı yazma, resim yapmak, bilimsel düşler kurma ve geliştirme gibi etkinliklerle geliştirilebilir. (Demirel, 1999: 212- 213).

Bireyin yaratıcılığı, çocukluk ve gençlik dönemlerinde olaylara, nesnelere ve olgulara ilişkin sorular sormaları dış dünya ile kendi duygu ve düşüncelerin etkileşime sokmaları ile gelişir ve ortaya çıkar. Yaratıcılığın gelişimine ilişkin kesin bir yaş sınırının olmamasına rağmen yaratıcı bir zekâ yapısına sahip kişiler orta yaşlılık döneminde bu yeteneklerinin en olgun analizini verirler (Artut, 2001: 139).

Ayrıca yaratıcı düşüncüyü okul ortamında geliştirebilmek için öğrenme ve öğretme ortamlarını öğrencinin yaratıcı davranışlarını geliştirecek biçimde düzenlenmelidir. Bunu sağlamak için uygun öğretim stratejisi, yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Bu amaçla buluş ve araştırma yoluyla öğretim stratejisi ile drama, benzetim, beyin fırtınası ve problem çözme gibi yöntem ve tekniklere yer verilmelidir (Demirel, 1999: 212- 213).

C. Yaratıcılık Ve Eğitim

Yaratıcılık ve eğitim, birbirlerini doğrudan etkileyen önemli kavramlardır. Yaratıcılık ve eğitim arasındaki ilişkiyi dört açıdan inceleyebiliriz (Yıldırım,1998: 28): Eğitim düzeyi,

eğitim dalı, eğitim tarzı ve yaratıcılık eğitimi. Araştırmalar eğitim düzeyinin yaratıcılığımızı daha fazla etkilemediğini göstermektedir. Öte yandan birikimlerimiz arttıkça daha köklü yenilikler getirebileceğimiz de açıktır. Ancak ilk bakışta çelişkili gözükse de bu durumu, yaratıcılık becerisi ile bu beceriyi kullanma etkinliğimizi ayırarak açıklayabiliriz.

Yaratıcılık ve eğitim arasındaki en önemli ilişkiyi eğitim tarzı oluşturur. Eğitim dalı ve düzeyi ne olursa olsun sadece mantıksal düşünmeye, yani sadece mevcut olanları değerlendirmeye dayalı eğitim, yaratıcılığın gelişmesini engeller. Bunun daha kötüsü, mantıksal düşüncenin ezberle dayanılarak öğretilmesidir. Yaratıcılık üzerine bir eğitim programı veya ders, bu becerinin gelişmesine katkı yapabilirse de, her beceride olduğu gibi yaratıcılığımızı yaşamımızın doğal bir parçası haline getirmediğimiz ve yaşamın her alanında teşvik etmediğimiz sürece eğitimden kazanacaklarımız sınırlıdır (Artut, 2001:140).

Davis ve Rimm(1989) okuldaki yaratıcılık eğitiminin yedi amacından bahsetmektedirler:1-)Yaratıcılık bilincinin ve yaratıcı tutumların geliştirilmesi 2-)Yaratıcılık konusunda bilgilendirmek 3-)Yaratıcı öğretim etkinlikleri sunmak 4-)Yaratıcı sorun çözme yeteneğini güçlendirmek 5-)Yaratıcı kişilik özelliklerini kuvvetlendirmek 6-)Yaratıcı düşünme tekniklerini öğretmek 7-)Yaratıcı yetenekleri geliştirecek alıştırmalar sunmak (Davis ve Rimm, 1989; akt: Özden 2003:187- 188)

III. YARATICI ÖĞRENME

Yaratıcı öğrenme en genel haliyle yaratıcı düşünmenin müfredatın bütün alanları ile birleştirilmesidir. Bu konuda çalışan uzmanlar sınıf ortamında yaratıcı düşünmenin cesaretlendirilmesinin öğrencilerde öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmeyi sağladığını söylemektedir (Mayesky, 2008: 17).

Öğrenciler kendi yaratıcı potansiyellerini sergilemek için kuşkusuz bilgi ve beceriye ihtiyaç duymaktadırlar. Yaratıcı öğrenmeyi destekleyici bir şekilde oluşturulmuş müfredat öğrencilere neyin öğretileceğini belirlerken öğretmenin müfredatı uygulama şeklinin öğrencinin yaratıcı düşünmesini geliştirmesini ve kullanmasını sağlar. Müfredatlar içeriğin nasıl öğretileceğinden ziyade genellikle öğretilen bilgi ve beceriler konusunda bir rehber niteliği

taşınlar. Bir öğretim programının yaratıcı öğrenmeyi destekleyip desteklemediği konusunda (Mayesky, 2008: 21) değerlendirme yapabilmek için aşağıdaki soruları önermiştir:

- İçerik gelişimsel olarak öğrencilere uygun mudur? Öğrenciler fiziksel olduğu kadar mental olarak aktif midir?
- Öğrenciler için içerik yeterince ilgi çekici midir?
- İçerik öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeniden düzenlenebilir mi?
- Müfredatta önerilen öğretim yöntemleri iraksak düşünmeyi desteklemekte midir?
- Öğrencilerin diğer öğrencilerle ve öğretmenle etkileşimi ve iletişimi için fırsatlar oluşturmakta mıdır? (Grup çalışması, tartışması)

Sınıf içerisinde yaratıcı öğrenmeyi hemen her alanda geliştirecek uygulamalar önerilmiştir.

Bunlardan bazıları:

- Öğrencilere merakın, keşfin ve farklı davranışın değeri açıkça gösterilmelidir.
- Öğrenciler kendilerinde merak uyandıran ve ilgi çeken bir etkinliği yaptığında kendi hızlarına kendileri karar verebilmelidir.
- Öğrenciler bir etkinliğin tamamlanmasında ya da ne zaman tamamlanacağına söz sahibi olmalıdır.
- Öğrencilerin eğer tercih ederse bir etkinliği kendi yollarından yapmalarına izin verilmelidir.
- Sınıf atmosferi rahatlatıcı bir atmosfer olmalı ve öğrencilerin cevap verirken tahmin etmelerine özen gösterilmelidir (Mayesky, 2008: 22- 23)

Genellikle ilköğretimin ikinci basamağında yaratıcı öğrenme uygulamalarını işe koşturmak daha zordur. Bunun için çocuklarla çalışırken aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

- Öğrencileri ödüllendirirken gururunu okşamayı ön plana almalıdır.
- Yarışmacı ortamlar oluşturmaktan kaçınmalıdır.
- Kendi zayıf ve kuvvetli yönlerini görmek için kendi değerlendirmelerini yapmaları konusunda yönlendirilmelidir.
- Öğretmen yerine kendi çalışmalarını kendileri tarafından denetlenmesi sağlanmalı.
- Öğrenme etkinlikleriyle ilgili tercihlerine yer verilmelidir.
- Öğrencilerin kendi ilgilerini keşfederek içsel güdü kaynağını oluşturmaları sağlanmalıdır.

-
- Öğrencilerin özgüven kurmalarına yardım edilmeli, kendi özgün yetenek ve güçlü yanlarına odaklanmaları sağlanmalıdır.
 - Yönergeye bağlı öğrenciler olmaları yerine aktif, bağımsız öğrenciler olmaları sağlanmalı, kendi öğrenme süreçlerini kendilerinin kontrol etmesi sağlanmalıdır.
 - Yaratıcılığın yüksek değer verildiği bir ortam sergilenmeli, öğretmen öğrencilere böyle bir ortam sağlamakla kalmamalı kendisi de uygulamalı, model olmalıdır.
 - Öğretmen sınıf içerisindeki davranışlarıyla sınıf yönetimini, öğretim stratejilerini ve kullandığı kaynaklarla öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini ders içerisine katarak yaratıcı öğrenmeyi gerçekleştirebilir. Örneğin; öğretmenin ders içerisinde kullandığı soru sorma stratejisi, sorduğu soruların niteliği ve öğrencilerin cevaplarına nasıl tepki gösterdiği yaratıcı öğrenme konusunda belirleyici olabilir (Mayesky, 2008: 23)

Açık uçlu ve tek doğru cevap içermeyen sorularda öğrenciler kişisel düşüncelerini ve tecrübelerini paylaşmak zorunda kalırlar. Tek kelimelelik tek doğru cevabı olan sorular ve etkinlikler yaratıcı öğrenmeden uzaklaştırır. Bunun için (Mayesky, 2008) Mayesky tarafından önerilen yaratıcı soru sorma yolları aşağıda verilmiştir:

1-) Hayal gücüne dayanarak daha iyi şeyler yapma.

Öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini geliştirmenin yollarından biri hayal güçlerini kullanarak belli bir durumda daha iyi ne yapılacağını sormaktır.

2-) Diğer duyu organlarını kullanma.

Özellikle çocuklar yaratıcı yeteneklerini, duyarlarını alışık olmayan yollarda kullanarak geliştirebilir.

3-) İraksak düşünme soruları öğrencilerin farklı bir yelpazede cevap gerektiren sorular sorduğunda onların yaratıcı düşünme becerileri teşvik edilmiş olur.

Yapılan araştırmalara ve eğitimde gerçekleşen yeni yönelimlere göre yaratıcı öğrenmenin geleneksel öğrenmeden daha etkili olduğu ortaya konulmuştur. Fakat geleneksel öğrenme yaratıcı öğrenmeden daha ekonomik olduğu için hep kullanılmıştır. Geleneksel öğrenme ve yaratıcı öğrenmeye ilişkin varsayımlar birbirinden oldukça farklıdır.

4-) “Böyle yaparsam ne olur tekniği”: Bu tekniği kullanan pek çok öğretmen hayal gücünü ateşlemek için “böyle olursa ne olur tekniğini” kullanır. Öğrencilere şu örnek sorular sorulabilir: “Uçabilseydin ne olurdu? , Dünyadaki bütün ağaçlar mavi olsaydı ne olurdu?”

5-) “Kaç farklı yoldan tekniği”: Yaratıcı düşünmenin kapsamını genişletmenin bir yolu da kaç farklı yoldan ifadesiyle başlayan sorular sormaktır.

Özellikle üst sınıflarda öğretmenler öğrenmede yaratıcılığı kullanırken bazı zorluklarla karşılaşabilirler. Genellikle öğretmenlerde “temel kavramları öğret”, “test sınavlarına göre öğret”, “test sonuçlarının yüksek olacağı şekilde öğret” gibi ifadeler duyulur. Fakat önemli olan şey neyin öğretildiği değil zihinde neyin canlı tutulması gerektiğidir. Bu da merak duygusudur. Merak duygusu ise yaratıcılığı harekete geçiren en önemli unsurdur (Mayesky, 2008: 73- 74)

İraksak düşünme: Gestalt ilkelerine dayalı olarak orijinal, iç görüsel, üretici çözümlerin ortaya konulduğu düşünce şeklidir. Çözüm bir başkası tarafından değil birey tarafından bulunur, kolaylıkla genellenebilir ve uzun süre hatırlanabilir. Yaratıcı bireyler iraksak düşünme yoluyla çözümler üretirler.

Yakınsak düşünme: Öğrencilerin olguları, kuralları, olayları anlamadan ezberlediği düşünce şeklidir. Bu öğrenme sadece sınırlı durumlarda uygulanabilir ve kolayca unutulur.

Öğrenciler için yaratıcı etkinlikler planlama öğrencinin özelliklerini anlama ile başlar. Öğrencinin kendisi ve çevresi ile ilgili sorulması gereken birçok soru vardır. Öğretmenin yaratıcı etkinlikler ile ilgili planı temel olarak üç noktayı hesaba katmalıdır:

- 1-) Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları
- 2-) Gelişimsel düzeyi
- 3-) Mevcut materyal ve kaynaklar

Bunun yanında düşünülmesi gereken önemli noktalardan biri de öğrencinin dikkat süresidir. Öğretmenin bu konudaki beklentileri makul olmalıdır. Öğrencinin dikkat süresinin yaratıcı etkinlikler için fazla kısa olabileceğini hesaba katmalıdır. Kişisel duyguların normal ve kabul edilebilir olduğunu öğrenmesi önemlidir. Öğretmenin yaratıcı davranışları yönetmesinde empati kurması ve duyarlı sorulara (örneğin; öğrenci bu konuda ne hissediyor?) duyarlı cevaplar bulması önemlidir.

Yaratıcı etkinliklerde öğretmenin temel rolü öğrencilerin yaratıcı dışavurumlarına rehberlik etmesidir. Genellikle bunun anlamı öğretmenin öğrencinin gelişimsel düzeylerini bilmesi, öğrencinin becerilerinden haberdar olması, duyarlı ve şefkatli bir tutuma sahip olması ve öğrencilere etkinliklerde yardım etmeye istekli olması gerektiğidir.

Yaratıcı etkinliklerin başarılı olmasını sağlamak için dikkatli bir planlama esastır. Aynı zamanda etkinliğin sunulma tarzı oldukça dikkat gerektiren ve üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Bununla birlikte öğrencinin ilgisinin nasıl canlı tutulacağı ve etkinliği nasıl tanımlayacağı iyi planlanmalıdır. Yaratıcı etkinlik bittikten sonra değerlendirilmesi bireysel olarak yapılmalıdır. Bunun için portfolyo kullanılmalıdır (Mayesky, 2008: 74).

Tablo 2 Geleneksel ve Yaratıcı Öğrenmeye İlişkin Sayıtlar

Geleneksel Öğrenmeye İlişkin Sayıtlar	Yaratıcı Öğrenmeye İlişkin Sayıtlar
Öğrenci okula uzun süredir var olan bilgileri öğrenmeye gider.	Öğrenci okula bilinmez, tahmin edilemez olay ve ilginç yönleri öğrenmeye devam etmek için gider. Bu bilgiler eldeki işi öğrenme yeteneklerinin bir parçasıdır.
Otoriteden öğrenilen konular eğitimin kendisidir.	Konular öğrenme için hammadde sağlar fakat anlamlı bir yönde kullandıkları zaman değerlidirler.
Konuyu ortaya koymanın en iyi yolu çağrışımsal olmayan parça ve bölümlerdir.	Bilgiye ulaşmanın en iyi yolu etkin deneysel yoldur ve bireye anlamlı gelen bir ortamda mümkündür.
Parça ve bölümler öğreten ve öğretilenler için aynıdır.	Yararlı ve anlamlı duygulu olan şey bireyin geçmişi yaşantısına, deneylerine, ayırıcı özelliğine ve gereksinimlerine göre değişir.
Eğitim yaşama hazırlık ya da uzun bir uzantısıdır ama yaşamın kendisi değildir.	Eğitim büyüme ile ilişkilidir ve böylece yaşamın bir parçasıdır.
Eğitim anı yaşamak olmadığından sosyal yönü yoktur.	Kişisel anlamı olan öğrenme, etkileşim ve başkaları ile etkili iletişim gerektirir.
Öğretmen bilgi kazanmanın ihtiyaç ve amaçlarını belirlemelidir.	Öğrenen bireyin gereksinme ve ilgileri yaratıcı öğrenmenin giriş amaçlarını belirler.
Ödev, üzerinde çalışmak ya da bir amaç için iyi bir disiplindir.	Öğrenen bireyin kendisi ile ilgili olan ve ona ilginç gelen ya da ona anlamlı gelen konuları seçmesi önemlidir.
Soruna bulunan yanıt, arama sürecinden daha önemlidir.	Çözümü bulmak, o anda; çözme süreci de uzun dönemde önemlidir.
Öğrenileni ölçme öğrenilmemiş şeyden daha önemlidir.	Sonucu belgelemekle yaratıcı öğrenmenin değeri eşit düzeyde önemlidir.

Çocuğun, Yaratıcı Öğrenme Düzeyinin Anlaşılmasına İlişkin Öğrenci Merkezli Örnek Bir Kontrol Listesi

(Sungur, 1992: 44- 45)

Öğretmenler, çocukların öğrenmeye karşı doğal merak ve isteklerinden yararlanarak sorun çözmeyi ve araştırmayı teşvik edecek öğretim modellerini benimsemeli ve uygulamalıdır. Sorun çözme, çocukların hayal güçlerini kullanmalarına, düşüncelerini uygulamalarına ve çeşitli olasılıklar üzerinde düşünmelerine imkân sağlamaktadır.

Bu anlamda, aşağıda öğretmen tarafından geliştirilebilecek örnek bir kontrol listesi hazırlanmıştır. Buna göre:

- Çocuk hayal gücünü nasıl ifade ediyor? Duyduklarını ya da gördüklerini yazarak mı, yorumlayarak mı, problem çözerek mi?
- Çocuk, düşüncelerini çeşitli yollarla mı aktarıyor?
- Çocuk hangi dereceye kadar yaratıcı düşüncelerini ifade etmede, özellikle üç boyutlu soyut geometrik şekillerin oluşturulması gibi yaratıcı etkinliklerinde matematik bilgisini kullanıyor mu?
- Çocuk, düşüncelerini sözel olarak mı, yoksa araç gereçlerle mi, daha iyi ifade ediyor? (Artut, 2001,144- 145)

1. Yaratıcı Öğrenme Stratejileri Ve Yöntemleri

Her öğrenme biçiminde olduğu gibi yaratıcı öğrenmenin de kendine has strateji ve yöntemleri vardır. Yaratıcı öğrenme etkinliklerinin bilişsel alanın bireşim; duyuşsal alanın kişilik haline getirme; devinişsel alanın yaratma düzeyinde amaçların kapsamı olduğu bilinmektedir (Güleryüz, 2001: 179)

Beynin profili dört bölümden oluşmaktadır.

Beynin A çeyreği mantıksal, olgusal, eleştirel, teknik, nicel ve ayrıştırıcılık ağırlıklıdır.

Beynin B çeyreği yapısal ardışık, planlı, organize, ayrıntıcı ve var olan durumu koruyucu özellikleri vardır (Babadoğan, 21.04.2010)

Beynin C çeyreği bireyin duygusal dünyasıyla ilgili davranışları yönetmektedir. İnsanın duygusal dünyasıyla ilgili olarak, duygu, his, sağlıklı insan ilişkisi, vücut estetiği, müzik gibi özellikleriyle ilgilidir. Bu alana giren kişiler daha çok sanat ağırlıklıdır. Bu çeyrekteki bireylerin davranış özellikleri, başkalarını dinleme, fikirlerini paylaşma, kendini güdüleme, öğrendiklerini içselleştirme, hissetme, dokunma, koklama ve tatma gibi duyuşsal girdilere değer verme, grupla

çalışma, işbirliği yapma, müzik eşliğinde ders çalışma, nesnelere çok insanlara değer verme bu alanla ilgili özelliklerdir. Yaratıcılığın geliştirilmesinde bu alanın dikkate alınması söylenebilir. Beynin D çeyreği de, beynin bütüncü, yenilikçi, yaratıcı, esnek, kavramsal ve sezgisel özelliklerini kapsamaktadır. Bu çeyrekteki bireylerin davranışları ayrıntıdan çok bütüne bakma, inisiyatif kullanma, etkin katılım, görsel araç kullanma, birçok olası yanıtı olan sorunlarla ilgilenme etkinlikleri kullanılmaktadır. (Güleryüz, 2001: 180)

Yaratıcı etkinliklerde kullanılan teknikler şu şekilde sıralanabilir (Bentley, 1999; akt: Güleryüz, 2001: 180- 181):

1-) Cisimleri ve kavramları etkili bir biçimde kullanma, 2-) Risk alma, 3-) Çevreyi dolaşmak, farklı yerlere gitme, 4-) Afacanlaşmak, içimizdeki çocuğu yaşamak, 5-) Transformasyon yoluyla bakış açımızı değiştirmek, 6-) İlişkilendirmek, karşılaştırmak ve birleştirmek, 7-) Verileri sindirmeyi öğrenmek, 8-) İyi tarafı nedir? Ve peki ya şöyle olsa, başka nasıl olur sorularını sormak, 9-) Tasarı yeteneğini kullanarak düşünceleri geliştirmek ya da daraltarak yoğunlaştırmak, 10-) Olaylar başka türlü gerçekleşseydi nasıl olur sorusunu sormak olarak sıralanabilir.

Sınıf ortamında çalışırken ya da öğrenciler değişik biçimde örgütlenerek çalışmalar yürütülürken “araştırma ve inceleme yolu, beyin fırtınası, kubaşık öğrenme ve yaratıcı drama” gibi strateji ve tekniklerin kullanılabileceğini söyleyebiliriz. (Güleryüz, 2001:181)

2. Yaratıcı Kişilik Özellikleri

- **Kendine güvenen, risk alan.** Yaratıcı bireyler genellikle kendine güvenen, bağımsız olmayı tercih eden ve risk almaktan çekinmeyen kişilerdir. Yeni bir şeyler keşfeden, farklı olmaktan korkmayan , kendi görüşünde ısrar eden ve başkalarıyla ayrı düşünmekten çekinmeyen, kaybetmekten yılmayan insanlardır.
- **Meraklı.** Yaratıcı kişiler her şeye karşı merakla yaklaşırlar. Bir şeyin nasıl çalıştığını anlamak için onu parçalara ayırıp incelerler.
- **Oynamayı seven, şakacı ve mizahçı.** Mizah çocukça düşünmenin ve oyun oynamanın yakın arkadaşıdır. Üstün zekâlı yaratıcı bireylerin kişilik özelliklerinin başında güçlü bir mizah anlayışı gelir.

- **Yüksek enerjili ve maceracı.** Yaratıcı bireyler fikir ve buluşları içinde, adeta boğulan ve bir sonuca ulaşmaya kadar dinlenmeyen kişilerdir.
- **Kendi başına olmayı seven.** Düşünmek, üretmek, sorun çözmek için yalnız kalma ihtiyacı duyarlar.
- **Artistik ve estetik ilgilere sahip.** Estetik zevkleri vardır.
- **Yeniliklere düşkün, acayip, gizemli ve kompleks şeyleri seven.** Yeni ve acayip şeyler birçok insanı ürkütürken onların ilgisini çeker. Resimde, müzikte ve fikirde yeni, acayip şeylerle karşılaştıklarında hemen ilgilenebilirler. Karışık, gizemli olay ve düşüncelere bayılırlar.
- **İdealist.** Yaratıcı bireyler sıradan bir insana göre daha idealisttirler. Hayattaki gayeleri konusunda daha duyarlıdır. Onların idealistliği bazen okulu terk etme veya sistem karşıtlığı noktasına kadar varabilir (Özden, 2003: 174- 175- 176)

IV. YARATICILIK VE ÖĞRETMEN

Öğretmenler yaratıcı bireylerin ortaya çıkmasına uygun zemin hazırlayan kişilerdir. Öğretmenlerin, öğrencilerde yaratıcılığı geliştirebilmeleri için hangi niteliklere sahip olmaları gerekir? Öğretmenler, çocuklar için nasıl bir etkileşim ortamı hazırlamalı ki onların yaratıcılığı gelişsinsin? Öğretmenlerin çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilmeleri için, her şeyden önce kendilerinin yaratıcı bir kişiliğe sahip, çocuklar için uygun bir model olmaları gerekmektedir. Diğer bir deyişle, öğretmenler, akıcı, esnek ve orijinal bir düşünme gücüne sahip olmalı ki çocukları yaratıcılığa yöneltecek bir öğretme-öğrenme ortamı düzenleyebilsin ve yaratıcılığın gelişimine rehberlik edebilsin. Öğretmenin sınıfta yaratıcı bir model olabilmesi için öncelikle yaratıcı düşünmenin ne olduğunu tanımını, örneklerini bilmelidir. Yaratıcılığın öğeleri olan orijinallik, esneklik, akıcılık, anlamlandırma, çok yönlü düşünme, birleştirme gibi kavramların ne anlama geldiğini ve örneklerini kavramalıdır. Böylece bu bilgiyi kullanarak çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilecek bir öğrenmeye kılavuzluk edebilir (Senemoğlu, 03.05.2010).

Bazı öğretmen tipleri vardır ki öğrencilerin yaratıcılık potansiyellerinin dışa vurulmasını engeller. Yaratıcılığı engelleyen öğretmen özellikleri şunlardır (Erdem, 2005:192):

- Öğrenciyi cesaretlendirmeyen, cesaretini kıran

-
- Aşırı eleştiride bulunan, öğrenciyi yeren
 - Heyecanı olmayan
 - Dogmatik ve katı olan
 - Genelde yetersiz, araştırmayan, okumayan
 - Sınıf dışında tartışma ve konuşma yeteneği olmayan
 - Öğrenciye heyecan aşılamayan
 - Konuları dağıtan
 - Güven telkin etmeyen
 - Davranışlarında bir uçtan diğerine gidip gelen
 - Düz okumayı uygulayan
 - Alanla ilişkisini sürdüremeyen, yeniliklere açık olmayan
 - Dar ilgileri olan
 - Tutarsız davranışlar sergileyen
 - Etkili konuşamayan

V. ÇOCUKTA YARATICILIĞI GELİŞTİREN FAKTÖRLER

Yakınsal düşünmenin gereklerini ve önceden belirlenmiş programları uygulama alanına sokmak, iraksal düşünmeyi ve buna bağlı olarak ilgili etkinliklerin gerçekleştirilmemesi geleneksel eğitimin belirgin özellikleridir. Oysaki gerekli olan geleceğin sorunları ile yaratıcı, bilimsel bir anlayış ile uğraşacak kuşakların kazanılması çağdaş eğitimin en önemli sorunlarının başında gelir. Özellikle okul ortamında yaratıcılığı geliştirici en önemli etkenler şunlardır (Artut, 2001: 143- 144):

- Yaratıcılığa uygun koşulların hazırlanması
- Hayal gücünü geliştirici imgesel oyun, müzik, öykü ve drama gibi etkinliklere yer verilmesi, yeni görüş ve düşüncelerini hayata geçirilmesine ortam sağlanmalı
- Çevresel faktörlerin zenginleştirilmesi, ilgili materyallerin hazırlanmasına olanak sağlanması

-
- Araç gereçlerin anlam ve amaca uygun olarak seçilip, ilgili konuları çocukların düzeylerinde tutarak onların kendi yaşantısı ve çevreleriyle ilintili olmasına özen göstermeli
 - Bazı sanat yapıtlarının tanıtılıp incelenmesine, tarihi yerlerin, müze ve sergilerin görülmesine olanak tanınmalıdır.
 - Yaratıcı etkinlikler, yazma problem çözme örnekleri sınıfın uygun köşelerinde sergilenebilmelidir
 - Tekdüze, basmakalıp etkinliklerden kaçınılmalı, onları özgün çalışmalarından ötürü destekleyerek, ödül ve ceza yaptırımlarında çağdaş eğitim anlayışının gerekleri uygulanmalıdır
 - Etkinlikler sürecinde başlangıç ve sonuç önemlidir. Hedef davranışlar önceden belirlenmelidir.
 - Drama, hikâye ve masallar yaratıcı projeler için konuya başlangıç noktalarını oluşturabilmelidir.

VI. YARATICI DÜŞÜNME TEKNİKLERİ

Eğitimde yaratıcı bir öğrenme ortamının gerçekleşebilmesi için öğretmenin çeşitli tekniklerden yararlanması gerekir. Bu teknikler sayesinde öğrenciler orijinal fikirler ortaya koyar. Böylece yaratıcı öğrenmenin gerçekleşmesi sağlanır.

Öğretmenlerin yaratıcı öğrenmeyi kılavuzlarken yararlandığı teknikler şunlardır:

- Beyin fırtınası
- Nitelik sıralama
- Sinektik
- Yaratıcı drama
- Rol oynama

1. Beyin Fırtınası

Beyin fırtınasını aktif şekilde ilk defa uygulamaya koyan ve etkili kullanımı için gerekli koşulları belirleyen Yaratıcı Eğitim Vakfı' nın kurucusu Alex Osborn'dur. Beyin fırtınası yargılamamanın olmadığı bir ortamda gerçekleştirilir (Özden, 2003: 195).

Beyin fırtınası, uzun süreli bellekte var olan ve yeni bilgileri bir sorunla karşılaştığında hızlı, seri kullanarak yaratıcı düşünce üretme tekniğidir. Beyin fırtınası, bilişsel alanın; uygulama, çözümlenme, birleşim düzeyinden birinde olmalıdır. (Güleryüz, 2001: 139)

Beyin Fırtınasının Kuralları:

Beyin fırtınasının yaratıcı düşünme ve imgeleme sağlayabilmesi dört temel şartı vardır. Bu koşullar yerine getirilmediği zaman beyin fırtınası beklenen sonuca ulaşmaz.

1-)**Eleştiri kapı dışında bırakılır.** Kişinin hayal gücünü kullanabilmesi ve zihninde imgeleme yapabilmesi için düşüncelerinin yargılanmaması gerekir.

2-)**Sınırsız düşünme.** Üretilen fikirlerin acayip olmasından çekinilmez, aksine bu tür fikirler teşvik edilir. Değişik fikir ve düşünceler yeni çözüm yollarının ortaya çıkmasına yardımcı olur.

3-)**Nicelik aranır.** Temel prensip, mümkün olduğunca çok sayıda fikir üretmektir. Amaç iyi bir çözüm bulma olasılığını artırmaktır.

4-)**Kombinasyon ve geliştirme aranır.** Yeni kombinasyonlarla, düşünce listesi daha da uzar. Beyin fırtınası seansında öğrenciler birbirlerinin düşüncelerinden esinlenerek değişik imgelemler yaratacaklardır (Özden, 2003: 196).

Beyin fırtınası tekniğiyle ders işlenirken önce bir ya da iki sekreter ve tartışmayı yönetecek bir başkan seçilir. Bu işler yapıldıktan sonra sorun sınıfa sunulmalı ve belli bir süre belirlenmeli ve herkesten çözüm önerileri istenmelidir. Bu öneriler üzerinde tartışılmadan sekreter tarafından yazılmalıdır. Öneriler bittikten sonra sınıfça bütün çözüm önerileri üzerinde tartışılır. Gerekiyorsa, öneriler gruplandırılmalı ve eksiklikleri öğrenciler tamamlamalı ve probleme değişik çözüm yolları bulunmalıdırlar. Bu teknikte öğretmen öğrencileri cesaretlendirmeli, hepsinin çözüm üretmelerini istemeli ve onlara fırsat vererek kendisi hiçbir görüş belirtmemelidir (Sönmez, 1999: 230).

2. Nitelik Sıralama

Bu teknikte bir eşyanın nitelikleri ve geliştirilmesi için gerekenler sıralanır. Bu şekliyle nitelik sıralama hem yaratıcı öğrenme sürecini açıklayan bir teori hem de pratik bir yaratıcı düşünme tekniğidir. Nitelik sıralamada öğrenci bir problemin veya objenin temel karakteristiklerini bir sütunda sıralar ve objenin her özelliğini geliştirmeyi düşünür. Örneğin, okul sıralarının nasıl daha kullanışlı hale getirileceğini belirlemek için öncelikle sıranın tüm özelliklerinin bir sütunda sıralanması gerekir. Bu liste sıranın büyüklüğü, eni, boyu, yüksekliği, rengi, kitap koyma yerlerinin büyüklüğü, kullanılan materyalin özellikleri gibi bilgileri içerir. İkinci sütunda her bir niteliğe ilişkin geliştirici ve iyileştirici fikirler sıralanır. Bu esnada yeni kombinasyonlar, sıranın mevcut şeklini değiştiren fikirler üretilir (Özden, 2003: 197).

3. Sinektik

Gordon tarafından yaratıcı bireylerin farkında olmadan, bilinçsizce kullandıkları yöntemlerin araştırılması ile ortaya çıkan birbiriyle alakasız parçaları bir araya getirmek anlamını taşıyan bir tekniktir (Gordon, 1961; akt: Özden 2003: 197- 198).

Temelli analogiye dayanan sinektik' in üç yöntemi vardır:

- Doğrudan analogi
- Kişisel analogi
- Fantazik analogi

Bu yöntemlerin her biri eğitim programlarında sıklıkla kullanılır.

4. Doğrudan analogi: Bu yöntemde öğrenciden, sorunu tabiattaki canlıların çözdüğüne benzer bir şekilde çözmesi istenir. Öğrenci sorunlara; bir hayvan, kuş, çiçek, böcek vb' nin benzer durumda ne yaptıklarını esas alarak, çözüm getirmeye çalışır. Örneğin, üşümek için hayvanların ne yaptığı incelenerek, nasıl sıcak kalılabileceğine ilişkin öneriler üretilir.

5. Kişisel analogi: Bu yöntemde öğrenciden kendisini bir eşya ya da başka bir canlının yerine koymasını istenir. Özellikle ilköğretim birinci kademedeki çocuklar için sıklıkla kullanılan bu yöntemde çocukların kendilerini bir eşya ile özdeşleştirmeleri istenir. Çocuklardan bir kelebek gibi uçmaları, ormanda bir ağaç olmaları, bir saatin yelkovanı olmaları istenerek yaratıcılık güçleri harekete geçirilmelidir.

6. Fantazik analogi: Bir çeşit arzu ve temenniler listesi çıkarmaktır. Öğrencilerden insanların yemeden, içmeden yaşayabilmesi, istediği yere istediği anda ulaşabilmesi, uçabilmesi, gözleri ile iş yapma gücünü elde etmesi vb. arzularını sıralanması istenir. Amaç yaratıcılığı güçlendirmek ve hayal gücünü kullandırmaktır. Bugünün buluşları bir zamanların fantezileri olmalı, yarının buluşları da bugünün yaratıcı zihinlerindeki fantezilerle mümkün olabilmektedir (Özden, 2003: 197- 198).

7. Yaratıcı Drama

Drama, öğretilcek konunun oyunlaştırılmasıdır. Öğrenci olaylar karşısında nasıl davranması gerektiğini yaşayarak, problem çözerek, iletişim becerilerini geliştirerek öğrenir. Drama serbest, kendiliğinden, doğal oynanabileceği gibi yapılandırılarak, roller, konuşmalar düzenlenerek, ön çalışmalar yapılarak da oynanabilir. İlköğretim 1’den 8’e kadar sınıflarda ve ortaöğretim hatta yüksek okullarda kullanılabilir. (Güleryüz, 2001: 133)

7.1. Drama’da Genel Amaçlar

- Drama çocuğun bellek gücünü ve becerisini geliştirir.
- Bağımsız düşünme ve gelişimlerini, statik, dar görüş ve gerçeklerden kurtarır.
- Drama, çocuğa özgü niteliklerin, gerçeklerin tanımlanmasına ortam hazırlar.
- Doğal eğilim ve görüşlerine yanıt verir.
- Gerçek olaylarla karşı karşıya gelerek, düşünce ve imgelem gücü gelişir(Artut, 2003: 137)

7.2. Drama’nın Yararları

- Çocuğun dünyası genişledikçe canlandığı roller artar.
- Çocuğun zihninde yeni kavramların sayısı artar. Kavram zenginliği, düşünce zenginliğini beraberinde getirir.
- Çocuk düşünür, soru sorar, yanıtlar, bulur deneyler yapar.
- Çocuk kavram gelişimi için gerekli olan dil becerilerini geliştirir.
- Çocuk diğer sosyal rolleri canlandırarak kendisini başkalarının yerine koymayı dener.
- Çocuk oyunlardaki rolleri toplum kurallarına uygun olarak biçimlendirmeye yönelir.
- Çocuk bazı gerçekleri oyun sırasında öğrenir. Çaba harcamayı, gücünden yararlanmayı, başladığı işi bitirmeyi ve bundan zevk almayı öğrenir.

-
- Çocuk ben ve başkası kavramını öğrenir. İşbirliği, paylaşma, yardımlaşma, yenme ve yenilmeyi yaşayarak öğrenir.
 - Çocuk iletişim kurmayı, derdini anlatmayı, duygu ve düşüncelerini, anlatmayı öğrenir.
 - Çocuğun ilgi ve yetenekleri daha iyi belirlenir. Yetişkinlere bu konuda önemli ipuçları verir.
 - Ders konularını öğrenmede girdiği drama etkinliklerinden yararlanır (Kıbrıs, 2000: 264).

8. Rol Yapma

Rol yapma, öğrencinin duygu ve düşüncelerini oyun içinde başka bir kişiliğe girerek ifade etmesini sağlayan bir öğretme tekniğidir (Demirel, 1999: 95).

Sınıfta rahatlıkla uygulanabilecek olan bu öğretim tekniğinde ders konusuyla ilgili içinde gerçek şahısların da olduğu bir durum seçilir. Yarım kalan bir öykü iyi bir başlangıç noktası olabilir. Öğrencinin canlandıracağı tip ve içinde bulunduğu durum kendisine tasvir edildikten sonra birkaç dakika üzerinde düşünmesine izin verilir. Daha sonra öğrenci rolünü canlandırmaya başlar. Öğretmen zorunluluk olmadıkça oyunu kesmemelidir. Sıkıcı bir noktaya ulaşıldığında öğretmen rol yapmayı durdurur. Sonunda öğrencinin neler hissettiği canlandığı tip ve davranışlarının sebepleri tartışılır (Özden, 2003:198- 199).

Rol yapma tekniğinin uygulanmasında amaçlar, bilişsel alanın uygulama, duyuşsal alanın değer verme, örgütleme, kişilik haline getirmesi, devinişsel alanın beceri haline getirme, yaratma düzeyinde olmalıdır. (Güleryüz, 2001: 133)

VII. YETİŞKİNLER YARATICILIĞI NASIL ÖLDÜRÜR?

- **Yaptıkları şeyleri “doğru” yapmaları için çocuklara karşı ısrarlı olmak:** Bir çocuğa bir şeyi yapmanın tek bir yolunun bulunduğu öğretilmesi, yeni yolların aranma isteğini öldürür.
- **Çocukların hayal kurmayı bırakmaya ve gerçekçi olmaya zorlamak:** Bir çocuğun hayal dünyasına dalmasını “aptalca” nitelemek çocuğun keşfetme arzusunun kırılmasına ve zamanla yok olmasına sebep olur.
- **Çocukları başkalarıyla karşılaştırmak:** Bu durum çocuğun uyumuna yönelik bir baskı oluşturur; oysa yaratıcılığın esası uyum sağlama baskısından uzak kalabilmektir.

- **Çocukların merakını kırmak:** Yaratıcılığın en açık göstergelerinden biri meraktır; ancak yetişkinler çok meşgul olduklarından “aptalca” buldukları soruları yanıtlamak için genelde umursamaz bir tavır takınırlar(Özden, 2003: 201).

A.Yetişkinler Yaratıcılığı Nasıl Teşvik Edebilir?

- Heyecan, heves ve sınırlama arasında bir denge sağlanabilirse, çocukların aklına daha çok şey gelir.
- Çözüm biçimini başlangıçtan itibaren saptamadan karşıdakine fikir vermek, sorunları birlikte gözden geçirmek.
- Cesaret vermeli –zaman bırakmalı- olanak sağlamalı. Çocuklara, meraklarını, isteklerini, umut ve hayallerini günümüzün dünyasında gerçekleştirebilmeleri için yardım edilmelidir.
- Çevrelerindeki her şey önceden hazırlanmış, temiz ve pahalı olmadığı takdirde, çocukların aklına daha çok şey gelir. Çocuklar çevrelerindeki şeyleri kullanmak, onlarla oynamak isterler – onları, ilerisi için “bozulmadan saklamak” istemezler. Çocukların, yalnız masanın başında değil, masanın altında da oynamasına izin verilmelidir.
- Çocuklar baskı altında kalmazlarsa, akıllarına daha çok şey gelir (Aslan, 03.05.2010)

Tablo 3 Yaratıcı ve yaratıcı olmayan tutum ve davranışlar (Artut, 2001: 124)

Yaratıcı tutum	Yaratıcı olmayan tutum
Bilgiden bilinmeyene çalışma	İzlenen model
Doğru veya yanlış cevaplar önemli değil	Doğru cevaplar var
Açık ve sonlu tepkiler	Sabit tepkiler
Çeşitli yolları denemek	Taklit ve ezber yöntemi
Belirsizliklerle karşılaşmayı hoş görme	Aksilikleri hoş görmeme

B. Yaratıcılığın Engelleri

Yaratıcılığın önündeki bireysel, örgütsel ve toplumsal engeller vardır (Erdem, 2005: 190): **Bireysel Engeller:** Burada kendine güvensizlik, kişisel rahatına düşkünlük, yanlış yapma, alay edilme ve eleştirilme korkusu, en iyiyi isteme, zorunlu olmadığı halde başka olmaya yanaşmama ve başka davranmayı göze alamama, engellerden korkma, kalıplardan kurtulma ya da alanda yeterli bilgiden yoksun olma, bir konu üzerinde yoğunlaşma ve sabırla çalışma güçlüğü çekme, kimlik duygusundan doğan savunma mekanizmalarını kullanma, aşırı özeleştirme yapma, utangaçlık gibi özellikleri görmekteyiz. Bu konuya “Bundan iyisi can sağlığı!, Azıcık aşım, kaygısız başım!, Bana dokunmayan yılan bin yaşasın!, Çoğu zarar, azı karar!, Gelen ağam, giden paşam!” gibi atasözlerini örnek olarak gösterebiliriz.

Örgütsel Engeller: Değişmeden kalmaya direnen yönetim, önceden ve sürekli özeleştirme, bireysel güvensizlik duygusu, eski örneklerin baskısı, otoriter yönetim, hiyerarşinin varlığı, üstlerin astlara güvensizliği, kurulu düzene bağlılık, geriye dönük tutumlar, kusursuz olma isteği, ciddi işler yapma isteği, bireyleri gözetim altında bulundurma ve sürekli izleme, aşırı övme ve ödüllendirme, bireyleri birbiriyle yarıştırmaya, neyin nasıl yapılacağını kesin ve katı bir dille anlatma, reçeteler sunma gibi özellikleri sıralayabiliriz. Bu konuya “İcat çıkarma!, Eski köye yeni yeni adet!, Çizmeden yukarı çıkma!, Üzerine vazife olmayan işe karışma!, Üzümünü ye, bağını sorma!, Kırk yıllık yani, olur mu kani?, Böyle gelmiş böyle gider!, Bedava sirke baldan tatlıdır!” atasözlerinden örnekler verebiliriz.

Toplumsal Engeller: Fantezi ve hayal kurmayı zaman kaybı ve çılgınlık olarak görme, koşulsuz uyum, var olan yapıyı koruma özeni, tabulara sarılma, kalıplaşmış bilgiler yığını aktarma ve belli sürelerde bitirme zorunluluğu, geleneklere dayanarak sorunların önemli öğelerini tanımama, korku yaratma, ilgi-istek ve merakı yok sayma, oyunu yalnızca çocuklar için değerli bulma, sorunların matematiksel düşünce ve daha çok para ile çözüldüğüne duyulan inanç, akıl-mantık-sayılar-yararlılık-başarı iyidir, sezgi-heyecanlar-saçma düşünce-yanılgı-başarısızlık kötüdür düşüncesi, her tür sorunun tek ve doğru bir çözümü vardır. Bu konuyla ilgili “Zaman sana uymazsa, sen zamana uy!” atasözü örnek olarak verilebilir.

Yaratıcılığımızı engelleyen faktörlere şu örnekleri verebiliriz: (Aslan, 02.05.2010)

1.Olayları çok dar bir sınıra hapsederek farklı bakış açısı ve boyutları görememek veya bunun tam tersine konuyu çok geniş sınırlar içinde değerlendirerek dikkati toplayamamak. 2.Sadece mantıksal düşünceye dayanan eğitim sistemi. 3.Çabuk yargılama veya sonuca gitme eğilimi belirsizlik veya düzensizliğe tahammül edememek. 4.Aşırı baskı veya bunun tam tersine disipline olamama, baskı ve öz disiplini birbirine karıştırmak. 5.Aşırı ciddiyet. Hayal gücü, mizah, oyun ve hobileri küçümsemek. 6.Bilimsellik adına sezgi veya öngörüğü küçümsemek. 7.Öz güven eksikliği, farklılığı göze alamama, sosyal uyum kaygıları ve korku. 8.Tek taraflı uzmanlaşma, iş veya yaşam biçimi. 9.Olayları ve kavramları zihinde canlandıramamak, dilin yanlış kullanımı veya sadece dile dayanarak temel duyguları ihmal etmek. 10.Farklılığa tahammül edemeyen bir aile, iş veya sosyal ortam. 11.Dikkati dağıtan veya iç karartan fiziksel ortamlar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yaratıcılık insana özgü bir olaydır, her insan yaratıcı olabilir, ilgili özellikleri taşıyabilir, dahi olmaya gerek yoktur. Yaratıcılık yetisi çeşitli nedenlerle körelmiş, ara verilmiş olsa bile, hangi yaşta olursa olsun özel programlarla yeniden geliştirilebilir. (Artut, 2001: 145)

Yaratıcılığı geliştirmek için öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğrencilerin yaratıcılık yeteneğinin keşfedilmesi için onlara fırsat verilmelidir. Öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebileceği bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır. Geleneksel eğitim anlayışının katı kurallarından sıyrılıp, çağdaş eğitim anlayışının yaratıcılığı geliştiren tutumları benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- ARTUT, K. (2001). **Sanat Eğitimi, Kuramları ve Yöntemleri**. Anı Yayınları, Ankara,348 s.
- BUDAK, G. (1998). **Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey**. Sistem Yayıncılık, İstanbul,186 s.
- DEMİREL, Ö. (1999). **Kuramdan Uygulamaya Program Geliştirme**. Pegem Yayınları, İstanbul, 368 s.
- ENÇ, M. (1981). **Ruhbilim Terimleri Sözlüğü**. TDK. Ankara, 229 s.
- ERDEM, A.R. (2005). **Etkili ve Verimli – Nitelikli- Eğitim**. Anı Yayıncılık, Ankara, 286 s.

-
- GÜLERYÜZ, H. (2001). **Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme**. Pegem Yayıncılık, Ankara, 230 s.
- KIBRIS, İ. (2000). **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**. Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara, 308 s.
- MAYESKY, M. (2008). **Creative Activities for Young Children**. 9th Ed. New York, NY: Delmar. 646 p.
- OĞUZKAN, F. (1981). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. TDK. Ankara, 248 s.
- ÖZDEN, Y. (2003). **Öğrenme ve Öğretme Kurumları**. PegemA Yayıncılık, 2. Basım. İstanbul, 270 s.
- SÖNMEZ, V. (1999). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 610 s.
- SUNGUR, N. (1992). **Yaratıcı Düşünce**. Özgür Yayınları, İstanbul, 245 s.
- SUNGUR, N. (1997). **Yaratıcı Düşünce**. Evrim Yayınları, İstanbul, 321 s.
- TDK. (2005) **Türkçe Sözlük**. TDKY. Ankara, 488 s.
- YAVUZER, H. (1985). **Çocuk Psikolojisi**. Altın Kitaplar Yayınevi, 2.Basım. İstanbul, 344 s.
- YILDIRIM, R. (1998). **Yaratıcılık ve Yenilik**. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 247 s.
- <http://www.enveryolcu.com/yaraticilik/zeka.html> / 03.05.2010 tarihinde alınmıştır.
- <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/147/babadoğan.htm> / 22.04.2010 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.tulaycellek.com/tulay/eser.asp?id=267/> 22.07.2003 tarihinde alınmıştır.
- <http://yaraticilikokulu.blogspot.com/2007/05/yaraticiliin-nndeki-engeller.html>/02.05.2010 tarihinde alınmıştır.
- <http://yaraticilikokulu.blogspot.com/2007/10/yaratclik-konusunda-yetkinlerin-tutumu.html/> 03.05. 2010 tarihinde alınmıştır.
- <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~n.senem/makaleler/yaratici.htm/> 03.05.2010 tarihinde alınmıştır.